

Rakennemuutosten, koulutuksen ja sukupuolen leikkauskohdassa

Sinikka Selin: Mikä sinusta tulee isona? Koulutus- ja ammattisuunnitelmat 1950–60-luvun Helsingissä. Nuorisotutkimusverkoston julkaisu- ja 191. Nuorisotutkimusseura 2017. 463 s. ISBN 978-952-7175-31-6.

Sinikka Selinin väitöskirja pureutuu koulunsa päättövaiheessa olleiden nuorten koulutus- ja ammattihaaveisiin isojen muutosten ajanjaksona. Tuolloin, 1950- ja 1960-luvulla, uusien ammatti- ja toimialojen syntyminen, naisten aseman muuttuminen ja koulutuksen merkityksen kasvu haastoivat ja kyseenalaistivat perinteisiä ammatinvalintaan ja ammattiin kouluttautumisen käsityksiä. Vähittäinen siirtyminen valintojen yhteiskuntaan vanhensi aikaisempien sukupolvien neuvoja, mutta avasi nuorille samalla aivan uusia mahdollisuuksia rakentaa tulevaisuuttaan. Tämä nuorten koulutus- ja ammattisuunnitelmissa näkyvä odotushorisontin muutos on Selinin tutkimuksen keskiössä ja sitä hän peilaa laajoja yhteiskunnallisia rakennetekijöitä, kuten ammattirakennetta ja ammattiasemaa, sekä nuorten perhetaustaa ja sukupuolta vasten.

Tästä lähtökohdasta syntyy usean eri tieteenalan ja lähestymistavan leikkauskohtaan sijoittuva tutkimus. Tällä kertaa tieteidenvälisyys tarkoittaa, että työssä hyödynnetään konkreettisesti analyysin ja tulkintojen tasolla lähitieteiden lähestymistapoja ja menetelmiä. Tutkimusperinteeseen sijoitettuna väitöskirja on yhtäältä jatkoa koulutuksen yhteiskuntahistorian pitkään traditioon, mutta vielä painavammin se on uusi avaus kouluttautumisen, ammattisuunnitelmien ja yhteiskunnallisen muutoksen limittymiseen ja vuorovaikutukseen.

Väitöskirjan avainasia on kokonaisvaltainen tarkastelutapa. Selinin tavoitteena on kytkeä nuorten ammatti- ja koulutussuunnitelmissa tapahtuneet muutokset yhteiskunnan nopeaan ja monitasoiseen modernisaatioon. Tämä kasvattaa epäilemättä työn sivumäärää, mutta samalla se tuo hedelmällisellä tavalla esiin

eri tekijöiden painoarvon muutoksen ja kytkeytymisen toisiinsa. Tutkimusasetelma on siis haastava, mutta perusteltu. Lisäksi tekijä rajaa tarkastelun Helsinkiin, mikä on järkevää paitsi puhtaasti työekonomisista syistä, myös siksi, että pääkaupunki oli monessa suhteessa edelläkävijä muuhun maahan verrattuna.

Laajuudesta ja moniulotteisuudesta huolimatta Sinikka Selinin tutkimus on selkeä ja jäsentynyt kokonaisuus. Tärkeimpinä teoreettisina lähtökohtina ovat nuoren suunnitelmiin kytkeytyvä odotusarvoteoria, ranskalais sosiologi Pierre Bourdieu (1930–2002) lanseeraamat ja paljon hyödynnetyt taloudellinen, kulttuurinen, sosiaalinen sekä symbolinen pääoma sekä sukupuolta koskevia kulttuurillisia käsityksiä havainnollistava sukupuolittapaisuus. Kirjoittaja pitää muutamaa poikkeuskohtaa lukuun ottamatta esittelemänsä teoreettiset lähtökohdat hyvin mukana koko tarkastelun ajan. Tämä tarkoittaa, että hän nuorten suunnitelmia analysoidessaan siivilöi havaintonsa myös teoriaverkon läpi.

Väitöskirjan ehdottomia vahvuuksia ovat aineisto ja sen analyysi. Keskeistä aineistoa eli ammatinvalinnanohjauksessa syntyneitä henkilöäkteja on otoksissa poimittu käyttöön yhteensä runsaat 1 300 kolmelta poikkileikkausajankohdalta. Kirjoittaja on perusteellisesti selvittänyt aineiston kokoamisen periaatteet, nostanut kiitettävästi esiin aineiston rajoituksia ja huomionut tietosuojaan liittyvät elementit. Aivan erityisen ansiokas on liitteestä löytyvä aineistoanalyttinen selvitys, jossa tekijä käy juurta jaksen läpi keskeisen lähdeaineiston syntymistä ja kokoamista sekä osoittaa, ettei aineisto monista epävarmuustekijöistä huolimatta ole vinoutunut.

Toinen iso aineistokokonaisuus on informaatio Helsingin ammatissa toimivan väestön rakenteesta vuosien 1950 ja 1980 välisenä aikana. Se perustuu Tilastoarkiston ja Helsingin kaupungin tilastotoimiston (keskuksen) aineistoihin. Tällä massiivisella tiedostolla kirjoittaja yhtäältä osoittaa pääkaupungin ammattirakenteen muutokset ja toisaalta peilaa nuorten suunnitelmia näitä vasten. Ammattirakenneluokituksiin sisältyy – ainakin nykypäivän näkökulmasta – epäjohtomukaisuuksia, jotka eivät kuitenkaan ole varsinaisesti tekijän vastuulla. Hän on tältä osin ymmärrettävästi ”aineistonsa vanki”, mutta olisi voinut luokituksia esitellessään tuoda tämän asian vielä painokkaammin esille. Esimerkiksi jotkut nykypäivänä palvelusektorille sijoittuvat ammatit paikantuvat käytetyssä luokittelussa tieteenalapohjaisesti tai niin sanotuksi hallinnolliseksi työksi.

Kirjoittaja on käyttänyt runsaasti muuta joko Helsingin kaupungin tai Tilastokeskuksen tuottamaa nume-

rotietoa, mutta myös ”pehmeämpää” aineistoa kuten ammatinvalintaoppaita ja -kirjallisuutta, viranomaisaineistoa sekä lehdistöä. Lähdeluettelosta löytyy myös audiovisuaalista aineistoa eli nuorille tarkoitettuja lyhytelokuvia sekä radio- tai televisio-ohjelmia. Sinikka Selinin käyttämä aineisto on poikkeuksellisen laaja ja monipuolinen, mikä isolta osin johtuu työn kokonaisvaltaisesta tarkastelutavasta. Keskeisen aineiston takia tilastollinen analyysi on tutkimuksen keskiössä. Sillä hahmottuu tutkittavien ilmiöiden kokonaiskuva. Tätä kuvaa tekijä on laventanut ja syventänyt kvalitatiivisella lähestymistavalla, esimerkiksi henkilöaktien sanallisen aineiston läpikäynnillä. Menetelmällisesti työ on sekä kvalitatiivisen että kvantitatiivisen analyysin osalta vankkaa ja osaavaa tekemistä.

Analyysissä tekijä päätyy kategorisoimaan neljä läh-
tökohdiltaan ja tavoitteiltaan erilaista nuorisoryhmää eli kansakoulutyöt ja -pojat sekä oppikoulutyöt ja -pojat. Se on yksi työn kiinnostavia tuloksia, mutta esiin nousee muutakin. Nopea yhteiskunnallinen muutos avasi sekä koulutus- että ammattisuunnitelmien osalta nuorille uutta horisonttia tulevaisuuteen. Silti yksi tutkimusjakson myllerryksessä pienin muutoksin selvinnyt instituutio eli rinnakkaiskoulujärjestelmä raamitti ainakin jossain määrin, ja perhetaustaan kytkeytyen, nuorten mahdollisena, toivottavana ja todennäköisenä pitämiä koulutus- ja ammattisuunnitelmia. Kiinnostus ja tarve muodollisen koulutuksen hankkimiseen lisääntyivät tutkimusjaksolla, mutta silti esimerkiksi perheiden erilaiset pääomat näkyivät vielä 1960-luvun lopussakin selvästi koulutusta ja ammattia suunniteltaessa. Taustan lisäksi kouluaste näyttää määrittäneen paljon sitä, miten kauaskantoisesti nuoret tulevaisuuttaan suunnittelivat. Sinikka Selin tiivistääkin eroja osuvasti sanoessaan, että odotushorisonttien yleisestä laajentumisesta huolimatta ammatinvalinta saattoi monessa tapauksessa olla tosiasiaa ammattiin tyytymistä. Tähän vaikutti vielä vahvasti sukupuoli, vaikka sen merkitys 1960-luvun edetessä alkoi heikentyä. Silti sukupuolittapaisuus säilyi vahvana ja kesti aikansa, ennen kuin siitä irrottautuminen siirtyi koulutus- ja ammattihaaveista konkreettisten valintojen tasolle.

Lisääntyneet koulutus- ja työmahdollisuudet näkyivät nuorisoryhmien suunnitelmissa eri tavalla. Vaikuttaa siltä, että oppikoulupojat olivat suunnitelmissaan kunnianhimoisimpia ja hyödynsivät parhaiten laajentunutta odotushorisonttia. Kansakoulutyöt taas sijoittuvat akselin toiseen päähän, vaikka heidänkin suunnitelmiansa taso kohosi tarkasteluaikana. Myös kansakoulupojille oppivelvollisuuden jälkeinen kouluttau-

minen alkoi näyttäytyä hyvänä vaihtoehtona, kun mahdollisuudet siirtyä suoraan työmarkkinoille heikkenivät vaatimustason kohotessa. Oppikoulutyöt puolestaan olivat poikia varovaisempia suunnitelmissaan, eivätkä kaikesta päätellen vielä 1960-luvun loppuun mennessä hyödyntäneet täysimääräisesti lisääntyneitä koulutusmahdollisuuksia tai rakentumassa olevaa hyvinvointivaltiota. Sukupuolten välisen eron voi tiivistää toteamukseen, että pojat perustelivat suunnitelmiaan välineellisemmin ja ammatin tukeutuen, kun taas tytöt pohtivat asiaa ensisijaisesti ammatin ja omien ominaisuuksiensa kohtaamisen näkökulmasta.

Sinikka Selinin väitöskirja on monessa suhteessa erinomainen, perusteellinen, analyttinen ja tutkimustraditioon uuden näkökulman tuova. Se on kyllä massiivinen, eikä ehkä ihan ensimmäisiä valintoja iltalukemiseksi. Pitkälle tämä johtuu kokonaisvaltaisesta tarkastelutavasta, mutta toki esimerkkien määrässä ja tarkasteltavien ilmiöiden kontekstoinnissa olisi ollut tiivistämisen varaa. Tutkimuksen läpiluettuaan huomaa kuitenkin, että sen anti ei välttämättä rajoitu vain 1950–60-lukujen Helsinkiin vaan työn voi nähdä myös ajankohtaisena puheenvuorona koulutuksen ja työelämän entisestään monimutkaistuneiden suhteiden analysoinnissa.

ARTO NEVALA, DOSENTTI
ITÄ-SUOMEN YLIOPISTO